

แนวทางแก้ปัญหาการเงินการคลังของชาติในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ให้ผ่านพ้นวิกฤตไปได้นั้น
รัฐบาลและธนาคารแห่งประเทศไทยต้องใช้ความสามารถและร่วมกันแก้ปัญหาหลากหลายวิธีการ ดังนี้ ต้องหาเงินมาให้รัฐบาลใช้จ่ายเมืองประมาณแผ่นดินขาดดุล
และราคาสินค้าสูงขึ้น โดยออกพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๔๘๔
ให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยจำหน่ายธนบัตรออกใช้แลกเปลี่ยนกับพันธบัตรคลัง พันธบัตรเงินกู้ของรัฐบาล และเงินเยนญี่ปุ่น

(บน) เหล่าเสรีไทย เตรียมฝึก
ปฏิบัติการ
(ซ้าย) ภาพแสดงแผนที่ ที่ญี่ปุ่น
แดนไทย เพื่อใช้เป็นทางผ่านไป
ไต้หวัน

ต้องหาเงินบาทจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นและการค้าญี่ปุ่น ซึ่งจำเป็นต้องจ่ายตามสัญญาและตามนโยบายทางการเมืองในขณะนั้น โดยหาทางปฏิบัติให้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งสัญญาที่รัฐบาลได้ทำไว้กับญี่ปุ่น เช่น ตั้งแหล่งกลางปฏิวัติเงิน และทำข้อตกลงในการที่ญี่ปุ่นจะต้องใช้หนี้ทดแทนเงินบาทที่เบิกจ่ายในประเทศไทย ด้วยวิธีเครดิตบัญชีเงินฝากของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเรียกว่า “บัญชีเงินเยนพิเศษ” ทั้งนี้เพื่อทำให้หนี้สินของญี่ปุ่นที่มีอยู่ต่อประเทศไทยนั้นมีหลักฐานแน่ชัด สะดวกแก่การเรียกร้องคืนในภายหลังนอกจากนั้นยังได้ทำการตกลงหรือต่อรองกับฝ่ายญี่ปุ่นหลายครั้ง เพื่อควบคุมการใช้จ่ายของญี่ปุ่นมิให้เหลือเพื่อ อันจักเป็นผลเสียหายแก่การเงินของไทย และพยายามเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นจนยอมตกลงให้ฝ่ายไทยใช้เงินเยนซึ่งญี่ปุ่นเครดิตบัญชีธนาคารแห่งประเทศไทยไว้นั้นซื้อทองคำเก็บไว้ได้เป็นครั้งคราว ทำให้ทุนสำรองเงินตราของไทยมีค่าสูงขึ้นยิ่งกว่าที่จะเก็บไว้เป็นเงินเยน ทองคำที่ซื้อได้นี้ รัฐบาลพยายามอย่างยิ่งที่จะขนมาเก็บไว้ในประเทศไทย และก็ได้นำมาเป็นบางส่วนเท่าที่การขนส่งในระหว่างสงครามจะอำนวยให้ ส่วนที่เหลือตกค้างอยู่ในประเทศญี่ปุ่นนั้น เมื่อเสร็จสงครามแล้วทางฝ่ายไทยก็ได้รับคืนมาในที่สุด

ต้องป้องกันภาวะเงินเฟ้อในช่วงสงคราม หรืออย่างน้อยจำกัดภาวะนั้นไว้ ให้อยู่ในขอบเขต โดยมีวิธีการต่างๆ หลายวิธี เช่น การเพิ่มภาษีอากรทั้งทางตรงและทางอ้อม เพิ่มรายได้เข้าคลังจากองค์กรรัฐพาณิชย์และกึ่งพาณิชย์ ประหยัดรายจ่ายแผ่นดิน และออกพันธบัตรเงินกู้ ทั้งหมดนี้เพื่อลดปริมาณของเงิน นอกจากนั้นก็ยังมีการถอนและกีดกันการใช้เงินของประชาชน และการควบคุมเครดิต เป็นต้น

โดยปกติการรักษาระดับค่าของเงินตราไว้ให้สูงคงที่ในยามสงครามนั้นไม่เคยปรากฏว่ามีประเทศใดทำได้ แต่ด้วยวิธีการต่างๆ นี้พอจะกล่าวได้ว่า

ระเบิดปรมาณูลูกแรกจาก "ลิตเติลบอย" ถูกนำไปทิ้งที่ฮิโรชิมา เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 1945 ระเบิดปรมาณูครั้งนี้ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตมากกว่า 78,000 คน สามวันต่อมา เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม สหรัฐอเมริกาก็ทิ้งระเบิดปรมาณูลูกที่สองชื่อ "แฟตแมน" ถล่มเมืองนางาซากิ ทำให้มีผู้เสียชีวิตและเมืองอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 750,000 คน ก่อนญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้ในสงครามในอีก 5 วันถัดมา

(ซ้าย) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับคู่กับ ลอร์ด หลุยส์ เมาทแบตแดนในพิธีสวนสนามของเสรีไทย สงครามโลกครั้งที่ ๒ (ขวา) เสรีไทยร่วมเดินสวนสนาม ณ ถนนราชดำเนิน หลังญี่ปุ่นพ่ายสงครามต่ออเมริกา และ อังกฤษ ให้การรับรองแก่ไทย ไม่ต้องตกเป็นผู้พ่ายแพ้ในสงคราม

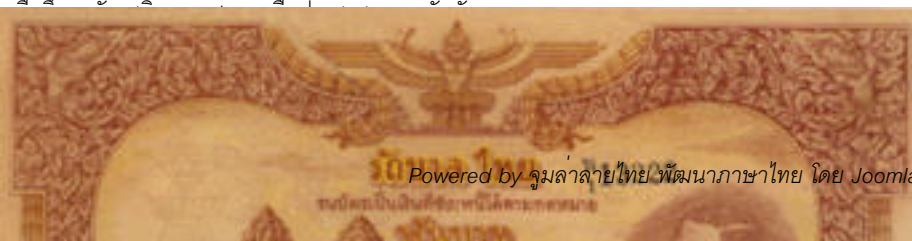
ต้องแก้ปัญหาเรื่องธนบัตรไม่พอใช้ ทั้งนี้ด้วยเหตุในภาวะสงครามที่ไม่มีทางจะพิมพ์ธนบัตรในต่างประเทศได้ และฝ่ายญี่ปุ่นซึ่งรับพิมพ์ธนบัตรให้รัฐบาลไทยแต่ก็ไม่สามารถจะจัดส่งธนบัตรเข้ามาได้ ดังนั้น รัฐบาลจึงแก้ปัญหาโดยให้โรงพิมพ์ต่างๆ ที่สามารถพิมพ์ได้ เป็นผู้จัดพิมพ์ธนบัตรขึ้นในประเทศ ทั้งนี้ต้องวางระเบียบควบคุมการพิมพ์ธนบัตรนี้ไว้อย่างรัดกุม

เมื่อสงครามยุติลง โดยญี่ปุ่นยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างไม่มีเงื่อนไขในวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ประเทศไทยแม้ว่าจะได้ลงนามในสัญญาเป็นพันธมิตรร่วมกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาอย่างเปิดเผยก็ตาม แต่จากการเคลื่อนไหวของคนไทยที่ดำเนินการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น และทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรยอมรับว่า การประกาศสงครามของไทยที่มีต่อพันธมิตรเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ นั้น เป็นการกระทำอันผิดจากเจตจำนงมิใช่เป็นความประสงค์ของคนไทยทั้งชาติ ทำให้ประเทศไทยไม่ตกอยู่ในสภาพผู้แพ้สงคราม

สภาพโรงพิมพ์ธนบัตร ของบริษัท Thomas De La Rue ประเทศอังกฤษ ที่ประสบความเสียหายในระห สงครามโลกครั้งที่ ๒

อย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ แม้สงครามจะสิ้นสุดลง แต่ปัญหาการขาดแคลนธนบัตรก็ยังไม่หมดสิ้นไป เพราะสภาพเศรษฐกิจในช่วงปลายสงครามที่เกิดภาวะเงินเฟ้อ และการกักตุนสินค้า ราคาสินค้าจึงสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน รัฐบาลจึงแก้ปัญหาโดยประกาศใช้บังคับ “พระราชกำหนดพันธบัตรออมทรัพย์ในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๘”

การซื้อขายสินค้าเพื่อเก็งกำไร โดยทำการเปลี่ยนสภาพธนบัตรราคาสูงเป็นพันธบัตรออมทรัพย์ ถือว่าธนบัตรดังกล่าวได้ถอนคืนมาแล้วจากธนบัตรออกใช้ และไม่เป็นเงินที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย จากมาตรการนี้สามารถถอนคืนธนบัตรจากการหมุนเวียนได้ถึง ๓๗๑.๕ ล้านบาท หรือประมาณหนึ่งในสามของธนบัตรที่ออกใช้ ซึ่งช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งที่ควรจะได้กล่าวไว้ หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ยุติลง

รัฐบาลได้ส่งคณะทูตไทยไปเจรจาทำสัญญาเลิกสถานะสงครามกับฝ่ายประเทศที่ชนะสงครามหลายวาระ โดยแต่งตั้งพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นหัวหน้าคณะทูต ในระหว่างการเจรจานั้น ผู้แทนประเทศมหาอำนาจที่ชนะสงครามประเทศได้เรียกร้องให้ประเทศไทยส่ง "พระแก้วมรกต" คืนไปยังเมืองเวียงจันทน์

(ซ้าย) ตัวอย่าง ธนบัตรแบบ ๘ ประกาศออกใช้ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๘
(ขวา) ตัวอย่าง ธนบัตรแบบ ๘ รุ่น ๑ ประกาศออกใช้ ๑๗ มีนาคม ๒๔๙๑

"...ในฐานะที่พระองค์เป็นขัตติยะในราชสกุล และในฐานะที่พระองค์เป็นคนไทย ไม่ทรงสามารถรับฟังข้อเรียกร้องนั้นได้เลย และจะไม่ทรงเจรจาด้วยอีกจนกว่าจะได้มีการถอนข้อเรียกร้องนั้นไปแล้ว..."

ครั้นแล้วจึงเสด็จออกจากการประชุมนั้นทันที ไม่เสด็จเข้าร่วมประชุมอีก จนฝ่ายที่ได้ตั้งข้อเรียกร้องนั้นถอนข้อเรียกร้องไปเองในที่สุด จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๑

พระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย
ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย
พระองค์แรก

คณะทูตก็ได้กระทำความตกลงสมบูรณ์แบบไดโนเสาร์ โดยไทยต้องไม่ชุดคลองคอคอดกระเพื่อเชื่อมมหาสมุทรอินเดียกับอ่าวไทยโดยรัฐบาลอังกฤษมิได้เห็นชอบ และไทยต้องส่งข้าว ๑.๕ ล้านตันให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรในฐานะที่เป็นค่าปฏิกรรมสงคราม ทั้งนี้ในเวลาต่อมาชาวไทยยังถูกฝ่ายอังกฤษบังคับให้ยอมรับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่กำหนดขึ้นใหม่ซึ่งมีผลให้ค่าเงินบาทต้องตกต่ำลงจาก ๑๑ บาทต่อปอนด์ในช่วงก่อนสงครามเป็น ๖๐ บาทต่อปอนด์ภายหลังสงคราม ซึ่งส่งผลกระทบต่อราษฎรไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากการลดค่าเงินบาทที่ต่ำเกินไป แม้แต่ชาวอังกฤษซึ่งมีประสบการณ์ทางการเงินและการธนาคารยังไม่เห็นด้วยในอัตราดังกล่าว จึงเป็นการบ่งบอกชัดเจนว่าฝ่ายอังกฤษใช้อัตราแลกเปลี่ยนใหม่นี้เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งเพื่อยกเลิกสถานะสงครามทางเทคนิคระหว่างสองประเทศ อย่างไรก็ตามจากการดำเนินการของไทยหลายประการเพื่อให้ฝ่ายสัมพันธมิตรยกเลิกสถานะสงครามกับไทย ปรากฏว่าสหรัฐอเมริกาประกาศรับรองเป็นประเทศแรก

(ซ้าย) ตัวอย่าง ธนบัตรแบบ ๑๐ ประกาศออกใช้ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑
(ขวา) ตัวอย่าง ธนบัตรแบบ ๑๐ นำออกใช้ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๒ (ตรงกับวันเปิดโรงพิมพ์)

เกี่ยวกับการจัดพิมพ์ธนบัตรภายหลังสงครามนั้น กระทรวงการคลังไทยได้ขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โดยมอบให้ บริษัท Tudor Press Inc. เป็นผู้จัดพิมพ์ธนบัตรให้ เรียกว่า “ธนบัตรแบบ ๘” โดยนำออกใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ และเมื่อรัฐบาลทราบว่า บริษัท Thomas De La Rue ของประเทศอังกฤษ มีความพร้อมแล้วหลังจากได้รับความเสียหายจากภัยสงคราม จึงได้หวนกลับมาสั่งพิมพ์ธนบัตรจากบริษัทนี้ตามเดิม เรียกธนบัตรแบบนี้ว่า “ธนบัตรแบบ ๘” และ “ธนบัตรแบบ ๑๐”

กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ รองอธิบดีกรมพระคลัง กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ถึงจุดนี้ หากจะย้อนดูความพยายามจะจัดตั้งโรงพิมพ์ธนบัตรขึ้นเองภายในประเทศนั้น กล่าวได้ว่ามีแนวความคิดเริ่มแรกมายาวนานกว่า ๗๐ ปี โดยกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ รองอธิบดีกรมพระคลัง กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ในรัชกาลที่ ๕ จนกระทั่งถึงความพยายามครั้งสุดท้าย

ในที่สุดในสมัยดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

ในการจัดตั้งโรงพยาบาล แม้ในขั้นต้นจะต้องลงทุนมาก และยังคงประสบกับปัญหาทางเทคนิคที่ยุ่งยากก็ตาม แต่จะให้ผลคุ้มค่าในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการประหยัดเงินตราต่างประเทศ หรือความปลอดภัยของเงินตรา และยังได้ประโยชน์ด้านชื่อเสียงของประเทศอีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
พระราชทานพระราชดำริสโนให้เปิด โรงพยาบาล
ธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๒

ด้วยเหตุนี้ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติรับหลักการเมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๔ ให้ธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินการจัดตั้ง ใช้นิยามเริ่มมากถึง ๑๐๐ ล้านบาท โดยให้เงินจากบัญชีผลประโยชน์ทุนสำรองเงินตราหรือจากดอกผลของทุนสำรองเดิมนั่นเอง ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นการขอเงินเก็บสะสมจากบุรพชาติอันเป็นผลให้การจัดตั้งดำเนินต่อไปได้จนเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ และเริ่มพิมพ์ “ธนบัตรแบบ ๑๑” รวมทั้งแบบอื่นๆ เป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

(๑๑ มิ.ย. ๒๕๐๒ - ๑๕ ส.ค. ๒๕๑๔) ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะ ในคำประกาศเกียรติประวัติ มีข้อความตอนหนึ่งว่า "บุคคลสำคัญผู้แสดงบทบาทอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของธนาคารแห่งประเทศไทยในการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยมีเสถียรภาพการเงินควบคู่กันไป นายธนาคารระหว่างประเทศยกย่องว่านายป๋วยเป็นผู้ว่าการธนาคารกลางที่มีความสามารถดีเด่นคนหนึ่งของโลก ...

การกระทำของนายป๋วยยังเป็นแรงบันดาลใจ สำหรับข้าราชการผู้ขยันขันแข็ง นายป๋วยผู้ถือได้ว่า ความเรียบง่ายคือความงามและความซื่อสัตย์สุจริต คือคุณความดีสูงสุดของชีวิตข้าราชการ เป็นหลักประจำใจซึ่งยึดถือมาช้านาน และได้เผยแพร่กับเพื่อนร่วมงานด้วยว่า ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ผู้แสวงหาความจริงและผู้ใช้วิชาชีพ จะต้องไม่เป็นเพียงผู้ที่คอยเรียนรู้อยู่เสมอและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น หากยังต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต และต้องแสดงให้เห็นปรากฏออกมาถึงความซื่อสัตย์สุจริตนั้นอย่างเพียงพอที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นมีความซื่อสัตย์สุจริตด้วย"